

BALÁZS-SZIKSZAI EMESE

A NYELVI PROBLÉMA JELZÉSÉNEK MÓDJAI ÉS FORMÁI AZ ALSÓ-KIS KÜKÜLLŐ MENTI KÉTNYELVŰ BESZÉLŐK MEGNYILATKOZÁSAIBAN

Kulcsszók: nyelvi hiány, nyelvi bizonytalanság, nyelvi lapszus, kódváltás, beszédstratégiák.

1. Bevezetés

Köztudott, hogy az aktív kétnyelvű beszélők nyelvtudása, nyelvi kompetenciája nem kiegyensúlyozott, mivel rendszerint az egyik nyelv szempontjából domináns jelleget mutat. A domináns jelleg a kommunikációs szinterek, a használati gyakoriság és a szocializációs háttér függvényében alakul ki.

Mivel Magyarsáron és környékén élő beszélők magyar–román kétnyelvűsége bizonyos regiszterek, elsősorban a közigazgatás nyelvezete és általában a szaknyelv terén román dominanciát jelez, úgy döntöttem, hogy a kommunikációk során felmerülő közlési problémák nyelvi vetületét vizsgálom. Dolgozatomban az Alsó-Kis-Küküllő menti települések kétnyelvű beszélőinek megnyilatkozásaiban jelentkező nyelvi hiány és lapszus megjelenési formáit és jelzési módjait elemzem, amelyek kapcsolatba hozhatók bizonyos szintű kódváltásokkal. Mindkét vizsgált jelenség a nyelvhasználat állandó velejárója nemcsak egynyelvű, hanem többnyelvű közösségekben egyaránt, éppúgy egyéni szinten, mint közösségin (Lanstyák 2016: 99). Ebben a térségben élő kétnyelvűek nyelvtudásában és nyelvhasználatában a nyelvek között funkcionális elkülönülést figyelhetünk meg, hiszen bizonyos közlési helyzetekben rendszerint egyik vagy másik nyelvet, annak valamely változatát, regiszterét használják. Sajátos nyelvhasználati szintérnek bizonyul a hivatal, az orvosi rendelő, némely esetben az iskola is, ahol rendszerint a beszélők csak az államnyelven beszélhetnek. Ennek köszönhetően kiterjedhet akár magyar anyanyelvdomináns beszélőkre is a nyelvi probléma, mely nagyrészt a nyelvi hiányra és nyelvi bizonytalanságra vonatkozik.

Leginkább azokat az eseteket vizsgálom, melyekben a beszélő explicit módon utal a nyelvi hiány, a nyelvi probléma jelenségére. A kifejezésbeli nehézségek jelzését kísérő megakadásjelenségekre, a hiány megnyilvánulásának elkerülésére alkalmazott stratégiákat is bemutatom. Mindemellett nem hagyható figyelmen kívül, hogy az elemzett megnyilatkozások interjúhelyzetben hangzottak el, amely befolyásolhatta a megnyilatkozás spontaneitását, természetességének mértékét. A dolgozat másik célja a nyelvi hiányra utaló jelenségek számbavétele és azoknak a beszédstratégiáknak a tipologizálása, amelyek alapján a beszélők megpróbálják elkerülni a beszéd folytonosságának megtörését. Azt, hogy az adatközlő esetében nyelvi hiány jelenik

meg, nem tudjuk konkrétan meghatározni bizonyos esetekben. Utalások révén juthatunk erre a következtetésre.

A rendelkezésemre álló élőnyelvi adatok Magyarsáros és környékén, az Alsó-Kis-Küküllő menti települések (Vámosgálfalva, Szőkefalva, Küküllődombó és Ádámos) kétnyelvű, magyar anyanyelvű lakóinak megnyilatkozásaiból származnak. Összesen 185 életútinterjút készítettem. Az adatközlők életkora 14 és 96 év között mozog. Az idősebb adatközlők többségének végzettsége elemi, 4 osztály (14%), általános iskolát az adatközlők 52%-a végzett. A középkorú személyek rendszerint középiskolai végzettséggel rendelkeznek (21%), de van közöttük olyan, aki egyetemi oklevelet szerzett (13%): polgármester, iskolaigazgató, lelkész és pedagógus.

2. A nyelvi hiány és nyelvi lapszus fogalma

Kétnyelvűségi kontextusban az anyanyelv korlátozott használatának következménye lehet a nyelvi hiány és nyelvi lapszus, bár ezek a jelenségek egynyelvű, nem kisebbségi környezetben is megnyilvánulhatnak. Nyelvi hiányon a beszélők nyelvtudásának bizonyos lexikai hiányosságait értjük, amelyet a beszélő is felismer a közlési helyzetben, s hiányként, nyelvtudásbeli hiányosságként él meg, amint erre a különböző verbális jelzések utalnak. A vizsgált közösségnél megfigyelhetők általában a nyelvi hiánnyal összefüggő kódváltások. A nyelvi hiány forrásának tekinthető egy adott nyelvben, dialektusban, a nyelv regiszterében jelentkező gyengébb nyelvi kompetencia is, amely a domináns kétnyelvűség természetes velejárója (vö. Gönczi 1999: 113–114).

Péntek János szerint a nyelvi hiány terminus használata megtévesztő lehet, mivel a nyelvi kód egészére, a nyelvi rendszer „hiányosságai”-ként értelmezhető, amely más nyelv viszonylatában, fordítási helyzetben szokott megmutatkozni. De ennek ellenére nem ilyen rendszerspecifikus jelenségre vonatkozik, hanem az egyéni nyelvtudásban hiányként megmutatkozó nyelvi, közlési problémára. Annak a kétnyelvű beszélőnek a sajátja, „aki hezitál, zavarban van, aki keresi, és nem találja a szavakat” (Péntek 2003: 112).

A nyelvi hiányt olyan kommunikációs zavarként értelmezem, melyet a beszélő saját maga jelez, amikor különböző formában, implicit vagy explicit módon jelét adja, hogy nem tudja, nem ismeri, vagy nem tudja felidézni egy fogalom magyar megnevezését. Mindezt bizonyos verbális kísérőjelenségekkel, szókeresési szünetekkel, töltelékiszavak használatával, valamint helyi nyelvszokásra való hivatkozással jelzi úgy, hogy kódot vált, vagy körülírja a megnevezendő fogalmat (Benő–Sófalvi 2021: 66). Sok esetben a beszélő megnyilatkozásai során saját nyelvi hiányát tudatosítva szégyent, frusztrációt érez, melyet sokszor nyelvileg ki is fejez indulatszavak betoldásával vagy a beszédpartnertől való segítségkéréssel.

(1) „Azután Zárnești, hogy mondják magyarul Zárnești-nek (...) ¹ pfuuu (...) aaa (...) nem tudom most, ott Brassó felé.” (Sz. A. 66 éves férfi, Ádámos)

¹ A hangzó beszédben megjelenő szünet hosszúságának a jelölése: (.) rövid szünet, 2 másodpercig terjed (..): közepes hosszúságú szünet, 4 másodperc hosszúságú (...): hosszú szünet, hozzávetőleg 5 másodpercnél hosszabb szünet.

(2) „*Ementünk le a városházához, **ugye** (...) nem, casa de cultură, **hogy mondják magyarul? Művelődési ház, ugye?**” (Sz. K. M. 71 éves férfi, Vámosgálfalva)*

(3) „*Álltak szépen feőtezve, ilyen stewaedessek vagy **hogy mondják magyarul?**” (Sz. K. M. 71 éves férfi, Vámosgálfalva).*

A nyelvi hiány szocializációs folyamatokkal, a nyelv használati lehetőségeinek szűkülésével, az anyanyelvoktatás nem teljes körű érvényesülésével, bizonyos helyzetekben való háttérbe szorulásával magyarázható. A beszélés folyamatában a nyelvi hiány megakadásjelenségként értelmezhető, olyan folyamatként, amelyben megszakad a beszéd folytonossága, szókeresési szünetek, töltelékszavak, a nyelvi problémát jelző metanyelvi utalások jelennek meg a megnyilatkozások során (Benő–Sófalvi 2021: 66).

A nyelvi hiányt a szókészlet területén **lexikális résnek** nevezik, de ez a hiány nem mindig korlátozódik a szókincsre, hanem a nyelvi rendszer bármelyik síkján megjelenhet, sőt akár az egész regiszterre is kiterjedhet. Ezekben az esetekben a beszélőnek a saját szükségleteihez képest megnyilvánuló hiányra kell gondolni, melyet a beszélő maga is hiányként él meg. Ha a nyelvi hiány konkrét nyelvi elem vagy forma hiányából áll, amelyre a beszélőnek a beszédhelyzetben szüksége van, mikroszinten jön létre (Lanstyák 2016: 82). Ez jelentheti az adott nyelvi elem vagy forma nem ismeretét vagy hiányos ismeretét, illetve az adott közlési helyzetben jelentkező hiányát (Lanstyák 2016: 82). Ilyen esetekben a nyelvi hiány gyakorlati problémákat is okoz. A kétnyelvű beszélők a szókészletbeli hiány álcázására kódot válthatnak, nyelvközi kódváltás eszközével élhetnek, de az esetek többségében expliciten ki is fejezik egy-egy megnyilatkozásban megjelenő lexikai rést, nyelvi hiányt. A spontán beszéd létrehozása során több művelet összehangolt működésére van szükség ahhoz, hogy a beszédzándék artikulált beszéddé alakuljon. A beszédtervezés és kivitelezés egyidejű folyamatok, a gondolkodás, a nyelvi tervezés, a szöveg megszerkesztése és ennek kiejtése gyakorlatilag egy időben történik. A két folyamat összehangolatlanságát jelzik a megakadásjelenségek, melyek – bizonyos mértékben – a beszéd természetes velejárói (Krepsz 2015: 193). Tehát a beszélt nyelvre általában jellemző a nyelvi redundancia, hiszen nagyon sok esetben találunk példát olyan elemek jelenlétére, amelyek a közlés tartalmához nem járulnak feltétlenül hozzá, valamint hiányosak akár tartalmi mozzanatok terén is. Mindezek megnehezítik a megértést. A nyelvi hiány jelentős mértékben korlátozza a beszélő nyelvhasználati lehetőségeit és jogainak érvényesítését is érintheti (Péntek–Benő 2020: 237).

Ha a beszélő nem ismeri vagy rosszul ismeri a szükséges formát, szűkebb értelemben vett nyelvi hiányról beszélünk. Ha ismeri, de abban a helyzetben pillanatnyilag nem jut eszébe a megnevezni kívánt fogalom neve, **nyelvi lapszussal** van dolgunk. Ez leginkább a beszédmegvalósulás zavarai közé tartozik, csak felszíni megnyilvánulását tekintve nyelvi hiányjelenség (Lanstyák 2016: 208). Akkor jelenik meg, amikor a beszélőnek az adott közlési helyzetben nem jut eszébe egy egyébként ismert szó, kifejezés vagy nyelvtani szerkezet. Alkalmi, pillanatnyi nyelvi hiánynak is tekinthető. Problémát okoz a beszélőnek, de zavaró lehet a hallgató számára is.

A nyelvi lapszus tehát pillanatnyi beszédmegvalósulási zavar, amikor a beszélőnek egy általa ismert szó, név nem jut eszébe, de kis gondolkodás után elő tudja hívni. Ez a beszélő kódkészlete, szókincse felől nézve nem konkrétan meghatározott nyelvi hiány, hiszen csak az adott beszédhelyzetben mutatkozik meg problémaként (Benő–Sófalvi 2021: 67). Leginkább gyengébb nyelvtudásra jellemző (Lanstyák 2016: 100). Oka lehet az is, ha az ember az anyanyelvét bizonyos színtereken keveset használja vagy bizonyos szóképzési elemek nehezebben idéződnek fel. A beszélő bizonytalanná válhat normatív használatát illetően. A nyelvi hiány vagy nyelvi lapszus közötti különbséget meginkább a metanyelvi megjegyzések megjelenése jelzi.

A nyelvi hiányt és a nyelvi lapszust abban az esetben tudjuk biztosan, határozottan megkülönböztetni, ha arra metanyelvi megjegyzés is utal („*nem tudom, hogy mondják*”), illetve ha – némi szókeresés után – sikerül a beszélőnek megtalálnia a bázisnyelvi megnevezést. Nyelvi hiányon és nyelvi lapszuson tehát az egyes beszélők nyelvtudásának különféle hiányosságait értjük. A beszélők saját szükségleteihez képest megnyilvánuló hiányról beszélhetünk, melyet maguk is hiányként élnek meg. Ide sorolható, ha a beszélő nem ismer vagy nem idéződik fel benne egy számára szükséges szó, kifejezés, nyelvtani forma vagy egy egész stílus, regiszter (Lanstyák 2011: 86).

Bár nem tárgyalom külön kategóriaként a nyelvi bizonytalanságot, mégis úgy gondolom, hogy ez is a beszélő nyelvi kompetenciájával kapcsolatos. Különböző közlési helyzetekben jelentkezik, a szokásos elvárásnak nem megfelelőnek tekintett nyelvi forma alkalmazása, egyfajta kifejezési zavart jelző nyelvhasználati mód. Jelentkezhet hosszabb szókeresési szünetekben, kiejtésbeli, vagy szó-, terminushasználati tanácstalanságban (Benő–Sófalvi 2021: 67). A beszélő maga is érzi, hogy valami elégtelenség, gond van a beszédében, melyet akár explicit módon ki is fejez. Ehhez frusztráció, zavar, nyugtalanság kapcsolódhat. A jelenség arra is utalhat, hogy a beszélő úgy érzi, az általa használt nyelv, esetleg nyelvváltozat kisebb presztízsű (Preston 2013). A beszélőnek az alkalmazott nyelvi jel helyességével, elfogadhatóságával vannak kételyei. A nyelvi bizonytalanság forrása lehet kisebbségi kétnyelvűségi helyzetben az államnyelvi dominancia, a nyelvjárási háttér, a gyengébb nyelvi kompetencia, valamint a nyelvváltozathoz kapcsolódó ismeretbeli hiány (Benő–Sófalvi 2021:67). A dolgozatban megjelenő élőnyelvi adatok esetében ez a nyelvhasználati mód jelentkezik a nyelvi hiánnyal, illetve lapszussal együtt.

Mindhárom esetében a megnyilatkozások során jelentkezhetnek habozási szünetek, töltelékszavak, metanyelvi kommentárok, megjegyzések. A nyelvi kommentár a nyelvi formára vonatkozik, egyben jelzi ennek pragmatikai funkcióját. Az „*ahogy a román mondja*” megjegyzéssel magát a szóban forgó kifejezést emeli ki, minősíti. Nem a kijelentéshez ad hozzá valami újat, hanem az egészhez, esetleg módosítja azt. Ebből a szempontból két szintje van a kommunikációnak: az egyik, amit közölni szeretne az adatközlő, a másik pedig az azt kísérő kommentár, mely valóban nem járul hozzá a kijelentés végső értelmezéséhez, de információt közöl a beszélő álláspontjáról, attitűdjéről. Simigné Sarolta szerint minden nyelvi közlés alapinformációból és metainformációból áll. Az alapinformáció a környező való-

ságra vonatkozik, az adó által továbbított információt értjük alatta. Metainformáció az alapinformációról szóló információ, amely a beszélő információjához kapcsolódó viszonyát fejezi ki. Ezen utóbbi nyelvi elemek nem a valóság elemeire vonatkoznak, hanem mindig a virtuális valóságra, az üzenetküldő tudatában létező gondolatokra (Simigné 2007).

3. A nyelvi hiány, nyelvi lapszus jelzésének módozatai

A nyelvi hiány jelzésének legszembevetőbb formája az explicit utalás arra, hogy az adatközlő nem ismeri az adott fogalom, kifejezés magyar megnevezését. Ezt leginkább töltelékszavak, töltelék kifejezések, metanyelvi megjegyzések alkalmazása, a fogalom körülírása, illetve magyarázata jelzi. A beszéd-töltelékek olyan deszemantizálódott elemek, melyek redundánsak a közlésben. A beszélő leginkább azért alkalmazza őket, hogy elkerülje a beszéd-folyamat megakadását, és ezáltal időt is nyer vele (Lanstyák 2009: 114). A beszéd-töltelék kategóriába sorolható minden olyan töltelékszó, amely nem más, mint egyetlen szabad morfémből álló beszéd-töltelék.

A szakirodalom szerint beszéd-töltelék-ként a következő kifejezések szoktak előfordulni nagy mennyiségben: *s a többi, meg ilyesmi, tetszik tudni, kérem szépen, kezét csókolom, hogy is hívják, hogy is mondjam, hogy úgy mondjam; úgy gondolom, úgy vélem, úgy érzem, megjegyzem, jelzem, megmondhatom, merem azt mondani, meg kell mondani, el lehet mondani, szükséges megemlítenünk, hangsúlyoznunk kell, figyelemreméltó (,hogy); nem mondom, nem tudom (én), mit tudom én; őszintén szólva* (Lanstyák 2009: 119). Úgy gondolom, hogy ezek nem mindegyike tekinthető beszéd-tölteléknek, hiszen épp ellenkezőleg, a *hangsúlyoznunk kell, figyelemreméltó, őszintén szólva, szükséges megemlítenünk* igenis üzennek valamit, hozzájárulnak a közlés tartalmának értelmezéséhez. Ezek nem üres töltelékszavak, szemantikailag olyan minősítések, amelyek a beszélő saját megnyilatkozásához kapcsolódó viszonyulását jelzik. Ugyanakkor olyan nyelvi elemek, amelyeknek funkciója a késleltetés, az időnyerés, amikor az adatközlő keresi vagy nehezen tudja felidézni a megfelelő szót vagy kifejezést. Vannak olyan esetek, amikor a beszélő megtalálja az általa keresett szót, de nem teljesen biztos abban, hogy az általa használt kifejezés helyes.

Az interjúkban ritkán jelenik meg a keresett fogalom magyar megfelelője, nagyrészt a kódváltás az, ami ezt helyettesíti. Mindemellett megállapítható, hogy az alábbiakban csoportosított hiányjelenségek között szoros összefüggés van.

Az első ilyen kategória a **módosítószók** (*na, izé*) **használata**. Megfigyelhető, a módosító szókat gyakran metanyelvi megjegyzés (*hogy mondjam magyarul*) és szünet kíséri, amely a nyelvi bizonytalanságra is utal:

(4) „*Nekem van az a Tri pãcular, hogy mondjam magyarul? (..) na (..) az vót adva, hogy felejek.*” (Sz. J. 79 éves nő, Ádámos)

(5) „*Vót ilyen (..) na, hogy mondjam magyarul (..) ilyen, fe vótã ötezve uni (...) hogy mondják (..) Iskolãba jártã uniformãba, megvótã a karperec, mindenkinek számja.*” (id. F.J. 62 éves férfi, Szõkefalva)

(6) „*Ahogy ott online texteket. **Izé, na** látod, szövegeket írsz vagy fordítsd.*” (K. Z. 22 éves nő, Szőkefalva)

(7) „– *Kombinátba dógaztam, mint laboráns, a Bicromatba. Ott mi volt a feladata?/ –**Izéket** csináltunk, **aaa**, hogy mondják, **na**, mostmár (..)*” (Á. Zs. 69 éves nő, Szőkefalva).

Ezekben a beszélt nyelvi adatokban a *na* és az *izé* utal arra, hogy az adatközlő haboz, nem találja a megfelelő kifejezést a beszéd folyamat során. A (4)-essel jelölt adatban a beszélő csak a román kódváltás után döbben rá arra, hogy nem ismeri a *Tri păcular* magyar fordítását. Ebben a megnyilatkozásban megjelenik maga a kódváltás, ezt követi a metanyelvi kommentár, a módosítószó, mely előtt és után is szünet van. Nem jelenik meg a magyar megfelelő, az *az vót adva* szerkezettel, mintha lezárna a további gondolkodást. Az (5)-ös megnyilatkozásban az adatközlő a *na* módosítószó után egy töltelékkifejezést, metanyelvi kommentárt használ, melyet egy szünet és egy újabb töltelékszó, megjegyzés követ. Észreveszi, hogy nem tudja a fogalom magyar megfelelőjét, ki is ejti az *uniformă* (m. 'egyenruha') első két szótagját, majd újra néma szünet lép közbe. A sorozatos beszéd-töltelék, metanyelvi kommentár és néma szünet a nyelvi hiány megnyilvánulásaként értelmezhető. Ennek következtében megpróbálja körülírni a szóban forgó fogalmat. A (6)-os és a (7)-es számmal jelölt adat az *izé* töltelékszó megjelenését mutatja. Az ilyen típusú *izé*-t Lanstyák István *töltelék izé*-nek nevezi (Lanstyák 2009: 116). Látható, hogy mind a két *izé* egy-egy szót hivatott helyettesíteni, ugyanis az adatközlőknek kezdetben nem jut eszükbe egy adott szó, fogalom. Az első *izé* után az adatközlő magyarázattal próbálja meg kiküszöbölni, álcázni a pillanatnyi nyelvi hiányt.

Ezekben az esetekben az *izé* kettős funkcióban jelenik meg, először is *szókereső izé*-ként funkcionál, majd főnévi funkciójú *szópótló*ként, hiszen egyik esetben sem jelenik meg az oda illő magyar nyelvű fogalom, szó.

Az *ilyen, olyan, ez mutató névmás* és az azt követő kódváltás és lexikai kontaktusjelenség is jelezheti a nyelvi hiányt:

(8) „– *Mivel töltöttétek az időt gyermekkorotokban?/ – **Ilyen** Rațele și vânătorii.*” (K. Z. 22 nő, Szőkefalva)

(9) „*Közben elvégeztem egy egyetemet is./ – Milyen egyetemet?/ – **Ăăăă**, könyvelőségi, **ilyen** Informatică și gestiuni. Csak olyansmi.*” (H. M. K. 40 éves nő, Vámosgálfalva)

(10) „*Avva ébredtem fe, **olyan** preinfarkt, szédülés.*” (K. A. 83 éves férfi, Vámosgálfalva)

(11) „*Van nekem **ez a (...)** **ez a (...)** tirolida, endokrinológia.*” (J. I. 63 éves nő, Szőkefalva)

Látható, hogy mindegyik megnyilatkozásban a töltelékszót egy román nyelvű kifejezés követ, mely egyértelműen arra utal, hogy az adatközlő pillanatnyilag nyelvi hiánnyal, lapszussal küzd. Mindezt az is alátámasztja, hogy megjelenik egy hangzónyújtás, egy néma szünet. Az utolsó adatban (11) az adatközlő kétszer is

megismétli az *ez* mutató névmást, melyek között szünetet tart, majd a második szünet után román nyelvű kódváltással élt, mely valójában egy román szaknyelvi kifejezés.

A következő megnyilatkozásokban az *így* vagy *úgy* **határozói névmás** jelenik meg a **mondták/mondják** előtt, amellyel a beszélő a beszédszokásra hivatkozva hitelesíti, vagy próbálja természetessé tenni a román eredetű kifejezést.

(12) „Szogálatat én nem csináltam. Ejsze egy hónapba egy napot, kettőt. Feültem lóhátra, s ementem a fășian, me **így mandták**. A tengerpartan. Megjártam 6 km-t arra, s vissza. Gata.” (Cs. S. 80 éves férfi, Ádámos)

(13) „Hétfőn reggel vót aaa, (..) **úgy szoktuk mondani**, hogy careu, amikor az egész iskola beállt, s nagyszünetbe az igazgató feolvasta (..). Ez a careu úgy kezdődött, hogy »Fiul meu, János...«.” (Ifj. Sz. J. 59 éves férfi, Vámosgálfalva)

(14) „En ementem itthonró a valizáva, hogy **mondják**, börönde, nem böröndnek **mondják**? Válizáva, **úgy mondják**, egészen Piteștre, s a CEC-könyvem nálam vót a válizába. Szerettem, hogy füsteljek, de nem vótam amator.” (Gy. J. 67 éves férfi, Ádámos)

Egyetlen egy adatban (13) ékelődik közéjük a *szoktuk* szó. Ezáltal az adatközlő egy nyelvi szokásra hivatkozik, melynek funkciója az elfogadtatás, magyarázat. Az *úgy mondták/mondják* szerkezet, mint diskurzusjelölő a szövegfolyamat szerveződésének szintjéhez tartozik. A szövegből kifele kapcsol, tágabb értelemben kontextuális előzményhez kötődik. Utalhat külső szövegforrásra, építhet a közös valóságismeretre és az azonos nyelvi ismeretanyagra is, de pragmatikai funkcióra is reflektál (Dömötör 2008: 429). Mutatja, hogy az adatközlő használ egy kifejezést, de szabadkozik miatta, a saját választását nem találja teljesen kielégítőnek. Jelezni kívánja a befogadónak, hallgatónak, hogy szövésválasztása, fogalmazásmódja eltér a szokásostól. Ez utalhat a szerkezet használatjelölő szerepére is (Dömötör 2008: 431). Úgy tűnik, mintha az *így/úgy mondták* szerkezettel az adatközlő lezárna a további szókeresési folyamatot, majd ezt követően kódváltással él, amely a nyelvi hiány betöltésének eszközeként jelenik meg. A kódváltás ezekben az esetekben a tartalmi pontosság érdekében szükséges művelet. Ebben a kategóriában is vannak olyan példák, amelyekben több megakadásjelenség halmozódik: néma szünet, habozás, nyújtás és töltelékszó.

Mindezek mellett találtam olyan adatokat is, amikor az adatközlőknek egyfajta biztosságot nyújtott a román nyelv ismerete, hiszen megjegyezték, hogy jobban tudják románul vagy éppenséggel románul mondják, mert nem ismerik a fogalom magyar megfelelőjét. Mindezt kísérheti vagy megelőzheti a néma szünet megjelenése. Három esetben jelenik meg az *úgy* határozói névmás a *mondták* előtt. Ezáltal is az adatközlő egy nyelvi szokásra hivatkozik, melynek funkciója az elfogadtatás, magyarázat:

(15) „Az aknavetőkné csináltam a katonaságot. **Úgy mondták régebb**, hogy brándok. (..) Ezek voltak régebb azok a fegyverek, amik általában a háborúban hazajöttek. Ez olyan fegyver volt, amikor a golyó földet ért, szétrobbant, s szilánkokat képezett.” (L. S. 77 éves férfi, Küküllődombó)

(16) „91-től, utána versenyvizsgáztam a Finanțokhoz, lett ide Gálfalvára. *Recepția rurală*, **úgy mondták románul**, és ide kerültem.” (Sz. K. M. 69 éves nő, Vámosgálfalva)

(17) „Fekütek a komiszáriáthoz, me akkó **úgy mondták ott fenn**.” (H. I. 67 éves férfi, Vámosgálfalva)

(18) „Két évet lehúztam nála, aztán béángászálodtam a közüzemekhez (...) *comunale*, **ahogy mondták régebb**.” (id. J. I. 68 éves férfi, Ádámos)

(19) „Mint inspektor dogozik a gázná Vásárhelyen äăă (.) **jobban tudom románul**, *serviciul terenului*. Tehát a kártérítéseket számolják, ahol az utakat csinálják.” (K. Zs. 68 éves nő, Vámosgálfalva)

(20) „*Iașiba* vittek, Jázvásár magyarul, ugye, igen (..) **Új kocsikat Brassóbo vittük és csak csináltuk a ro (...)** a ro (...) **románul mondom**, a rodázst, meg kellett csinálni 3000 kilométert. (..) Minden regge úgy vót, hogy mentünk Jassibó Suceavára, *Piatra Neamțra, Bacău*. Így vót.” (Sz. K. M. 71 éves férfi, Vámosgálfalva)

A (20)-as számmal jelölt megnyilatkozásban az adatközlő kétszer is kiejti a román szó első szótagját, majd egy kis szünet után rájön, hogy nem tudja ennek magyar elnevezését, melyet expliciten jelez is. Megmutatkozik az is, hogy az adatközlő a beszédpartnertől kér segítséget (*ugye*) a megfelelő szó vagy kifejezés megtalálásához.

A nyelvi lapszus jelensége hasonlít a nyelvi hiány explicit kifejezésének jelenségére, de nem téveszthető össze vele, mert a töltelék kifejezések alkalmazásánál nincs kifejezett utalás arra, hogy a beszélő a magyar megnevezést nem ismeri, csak arra, hogy keresi a megfelelő szót (Benő–Sófalvi 2021: 74). Az esetek egy részében a szókeresési és késleltetőstratégia alkalmazása után meg is találja a keresett megnevezést, tehát nyelvi lapszus jelenik meg:

(21) „*Na, még na* (..) *Războieni*, *na*, **hogy mondják magyarul** (..) *Székelykocsárd*. Van ott, ott kellett álljunk.” (Sz. I. 52 éves nő, Vámosgálfalva)

(22) „*A kicsi fiam most végzett a Sapiențian*, most végzi a (.) *na* (.) **hogy mondják magyarul**. 4 év után van ez a két év (.) a nem rezidens, hanem (.) mesteri (.), végzi a mesterit.” (B. I. 66 éves nő, Ádámos)

(23) „*Vót egysze egy revelion*, **hogy mondjam én neked**, *szilveszter*.” (G. J. 50 éves férfi, Magyarsáros)

A (23)-as megnyilatkozásban nyilvánvaló, hogy az adatközlőnek először csak a román megfelelő jut eszébe, majd egy kis idő elteltével felidézi, elmondja a magyar megfelelőt is. A *hogy mondjam én neked* szerkezet utal arra, hogy az beszélő keresi, nem találja a megfelelő szót, nem idéződik fel benne rögtön az adott fogalom magyar neve.

(24) „*Ez a* (.) **hogy mondják?** *Bucătar*, *szakács*.” (Á. Zs. 69 éves nő, Szőkefalva)

A (24)-es számmal jelölt adatban a beszélő megnevezi a román fogalom után közvetlenül a magyar megfelelőjét is. Nem véletlen az sem, hogy először a román, majd a magyar megnevezés jelenik meg a megnyilatkozásban, hiszen az adatközlőnek először a fogalom román elnevezése jut eszébe ennek gyakoribb használata miatt. Tudniillik az adatközlő foglalkozása szakács, egy román étteremtulajdonosnak dolgozik. Mindennapi nyelvhasználata során inkább a román nyelvet gyakorolja.

A következő adatok azt szemléltetik, hogy nem ritka a beszélő részéről az explicit utalás arra, hogy nem tudja, nem jut eszébe az adott szó, kifejezés magyarul. A lexikai hiány explicit kifejezése előtt/után megjelenik a kódváltás, kölcsönszó-használat:

(25) „– *Maradtam egy évet és az idén adtam az asszisztensire, de csak nem jutottam be, aztán menetem egy másikra./ – Hova mentél?/ – Aaaa (.) **nem tudom, hogy hogy mondják magyarul.** Administrație publică.*” (C. A. 22 éves nő, Küküllődömbó)

(26) „*3 hónapot Brassóba, 3 és felet amíg tartott ez **a hogy mondják, (...)** perioda, perioda (...) magyarul nem tudom, hogy hogy mondják.*” (Sz. A. 66 éves férfi, Adámos)

(27) „*Mi gyakorlatilag nem tudjuk megcsinálni a likidálást, **megint egy ilyen román szó jött be, amire nem kaptuk most meg a megfelelőt.***” (V. I. 47 éves férfi, Szőkefalva)

(28) „*Még vót egy, **de nem tudom lefordítani magyarra, hogy hogy jön.*** (...) *Mămăligă cu mălai, cum te pun, așa să stai. Ezt nagyon sokat játszottuk.*” (J. J. J. 37 éves nő, Szőkefalva)

A nyelvi hiány megnyilvánulását jelzik a szünetek, hangzónyújtás, valamint a (26) megnyilatkozásban megjelenő ismétlés is. Az ismétlés a megakadás-jelenségek csoportjába tartozik. Ebben a kategóriában találhatunk töismétléseket, ismétléses újramondásokat, amikor a beszélő újratekdi a már kimondott szekvenciát, olyan módon, hogy egy-egy szót ismétel meg (*perioda* m. 'időszak'). A (27)-es mondat abból a szempontból is érdekes, hogy az adatközlő konkrétan, expliciten jelzi, hogy egy román szó jutott eszébe, aminek nem találja a magyar megfelelőjét.

További esetekben lehet közvetlenül megfogalmazott kérdés vagy kérés a kódváltás előtt. Ezzel jelzi az adatközlő, hogy megerősítést vár, vagy meg akar bizonyosodni róla, hogy érti a befogadó, mit akar kifejezni (Benő–Sófalvi 2021: 70), ahogy az alábbi adatokból kitűnik:

(29) „– *Hova ment egyetemre?/ – Brassóba./ – Milyen szakra iratkozott?/ – Autószerelő mérnöki, **jól mondom?** Autovehicule rutiere. Ott volt ez.*” (V.I. 47 éves férfi, Szőkefalva)

(30) „*A gumizás, **tetszik tudni melyik az.** Románul úgy mondtuk, hogy *elastic.*” (V.R. 45 éves nő, Szőkefalva).*

Néhány fent idézett adat esetében (2), (20) az *ugye* töltelékszónak megjelenik a fatikus funkciója, ugyanis ez is a hallgatóval való kapcsolattartást is szolgálja.

Mindemellett nem elhanyagolhatóak azok az interjúkban elhangzott adatok sem, melyekben az *ahogy mondják/mondtuk, románosan/románul* kifejezés jelenik meg. Ez is egy nyelvi szokásra hivatott utalni mindamellett, hogy kimondásuk után az adatközlő nem törekszik a fogalom magyar megfelelőjének keresésére, megtalálására:

(31) „*Kellett fogadni tanárt, mint most vagy pe baza de dosar, **ahogy mondják.***” (Sz. I. 73 éves nő, Küküllődombó)

(32) „*Nem vótam pãlmaș, **ahogy mondják.***” (K. S. 67 éves férfi, Szőkefalva)

Sok esetben felfigyeltem arra, hogy az adatközlők sokszor román nyelvi fordulatokat, használnak arra, hogy könnyebben és érthetőbben ki tudják fejezni magukat:

(33) „*Szimplább² vót, **ahogy mondja a román.***” (B.A. 55 éves férfi, Küküllődombó)

(34) „*Volt egy IKE tábor, ott ismerkedtünk meg. Ott láttam először, s akkor úgy, **ahogy mondja a román: Dragoste la prima vedere.***” (H.M.K. 40 éves nő, Vámosgálfalva)

(35) „*Ő, igen olyan, **mondjam úgy románosan o fost agitată. Tettek granult.***” (F.Zs. 20 éves nő, Szőkefalva)

(36) „*– Beteg az vótam./ – Milyen gondok voltak?! – Olyan (...) **románul kifejezve preinfarkt.***” (K.A. 83 éves férfi, Vámosgálfalva).

A fenti adatok által igazolt legitimizálás olyan beszédstratégiának tekinthető, amellyel a beszélő megpróbálja elfogadtatni a hallgatóval a szokatlan, kevésbé normatív nyelvi formát úgy, hogy közben kódváltással él, melyet metanyelvi megjegyzésekkel lát el (*úgy mondják, ahogy mondja a román*). Úgy tűnik, mintha a beszélő nem ismeri a magyar kifejezést, de mindemellett arra is kitűnő példa lehet, hogy a beszélő tudatosan használja a román megnevezést, ezzel mintegy hitelesítve mondandóját. Azt feltételezi, hogy az anyanyelvi szókészletében nincs olyan szó, kifejezés, amely megfelelő lenne (Benő–Sófalvi 2021).

A habozás és a szóközi néma szünet is utalhat implicit módon a nyelvi hiány vagy lapszus megjelenésére egy megnyilatkozáson belül. Szende Tamás szerint a szünet megjelenésének valószínűségét, a szünet időtartalmát a közlendő tudattartalmának érvénye határozza meg. Azt mondhatjuk, hogy a szünet, amely némely esetben közel van ahhoz, hogy maga legyen a testet öltött redundancia, a maga információtartalmának hiányát, redundanciáját átsugározza a közvetlen megelőző és követő elemekre (Szende 1976). A hezitációs szünetek a mentális tevékenység

² Magyar nyelvterületen használt idegen szó a szimpla, de kevésbé fokozott formában. Ebben az esetben a metanyelvi kommentár félrevezető.

és a beszédtevékenység megfeleléseinek egyenletlenségéből származnak. A hezitáció nem azonos időtartam-kieséssel, hanem a keletkezett úrt valamilyen nem nyelvi természetű, akusztikailag észlelhető, de nyelvileg önmagában nem értelmezhető hangjelenség tölti ki, mely lehet szótagismétlés (20) vagy hangzónyújtás. Mindezekhez társulhat a beszédtempó lassulása is, de külön kategóriaként nem tárgyalom. A megakadásjelenség a szókeresés megnyilvánulása, azaz „lexikális hozzáférési problémára” utalhat, arra, hogy a beszélő keresi a megfelelő szót (Lanstyák 2009: 144). A következő megnyilatkozásokban vannak olyan adatok, amelyekben egy-egy megakadásjelenség nem önállóan, hanem metanyelvi megjegyzésekkel, vagy esetleg néma szünettel társul:

(37) „Őszkó vittek a katonaságtó ilyen (..) **aaa** (..) *agricultură* (..) *muncii agricole*. Abba az időbe.” (Gy. J. 67 éves férfi, Ádámos)

(38) „Az egyik most a nagyobbik **aaa** Itáliába van, ott dogazik (..). Nyáron megy ki Itáliába dogazni, szezonra.” (F. I. 65 éves nő, Szökefalva)

(39) „Veszélyes gázak vótak (..) Klór, **aaa pentaclor dintrobutil**, **aaa acid clorhidric**, **acid fluorhidric**, **románul mondom, me úgy tanultuk.**” (B. A. 55 éves férfi, Küküllődombó).

A (37)-es számmal jelölt megnyilatkozásban az adatközlőnek nem jut eszébe a fogalom magyar megfelelője a néma szünet és az *a* hang nyújtásának beiktatása után sem, ezért kódváltáshoz folyamodott. A kódváltás esetében is nyelvi problémával szembesült, hiszen újabb szószerkezet szintű kódváltás jelenik meg. Az Alsó-Kis-Küküllő menti kétnyelvű beszélők nagyon sok esetben *Olaszország* helyett *Itália* megnevezést használnak. Így tesz a második adatközlő is, aki habozás után az *Itália*³ szót magyar grammatikai viszonyjelöléssel látja el. Bizonytalan szóhasználatát illetően, de mivel nem tudja más szóval helyettesíteni, emellett dönt másodsorra is. A következő néhány nyelvi adatsorban halmozottan jelennek meg a nyelvi hiányra utaló jegyek. A legtöbb esetben a hangzónyújtás néma szünettel társul, mely kis mértékben akaratlagos beszédkimaradást jelent. A példák mindegyikében szóközi néma szünetekkel van dolgunk, hiszen szóközi helyzetben jelennek meg.

Amint fentebb kiderült, a néma szüneteken kívül szünetnek minősül a *habozás* is, azaz a valamilyen hanggal kitöltött szünet (Lanstyák 2009: 150). Ezt a gyengébb minőségű kommunikáció jelének tartják, arra utal, hogy a beszélő intenzív mentális tevékenységet folytat a szünetek alatt is. Funkcióját tekintve a néma szünettel szemben az, hogy jelzi, hogy a beszélő még nem akarja átadni a szót, de ugyanakkor időhúzásra is éppoly alkalmas. Sokszor utal szókeresési szünetre, hiszen a kétnyelvű beszélő nem találja az adott szót és kódot vált. Tehát megjelenik az adott közlési helyzetben jelentkező nyelvi hiány, amelyet a nyelvközi kódváltás eszközével enyhít az adatközlők nagyrésze. A habozási szünetek átlaga rövidebb, mint a néma

³ Bár az *Itália* szót a régi magyar nyelvben is használták (Janus Pannonius idején) a 18. század végéig, itt mégis a beszélőre gyakorolt román hatás valószínűsíthető.

szüneteké, de itt megkülönböztethető a rövid, közepesen hosszú és hosszú habozási szünetek (Lanstyák 2009: 151). A fenti példákban a kitöltött habozás fonetikailag *a/ă*-szerű hangként valósul meg és terjedelem szempontjából pedig a középső habozás kategóriájába sorolhatók. A habozás célja időnyerés volt annak érdekében, hogy a magyar nyelvű megfelelőt aktiválja a beszélő. A felsorolt példák mind a szóközi habozást mutatják, melyek folyamatos habozások, hiszen sem néma szünet, sem valamilyen nyelvi elem nem ékelődik közéjük, ahogy az alábbi példa is jelzi:

(40) „*A főtantárgy az úgy vót, hagu aaa bucătărie culinare, bucătărie cofetărie culinare, valami ilyen. A recepteket tanultuk.*” (D. E. 51 éves nő, Vámosgálfalva)

Két olyan adat volt, amelyben az adatközlőknek nem jut eszükbe vagy nem ismerik egy bizonyos fogalom magyar nyelvű megfelelójét. Ezt úgy próbálják meg kiküszöbölni, hogy megmagyarázzák a szóban forgó fogalmat.

(41) „*Elvégezni egy Ausbildugot. Tehát, azt jelenti, hogy egy kiképzést. Tehát, amilyen munkahelyet szeretnék én végezni, egy irodába, azt jelenti, hogy három évig egy irodában fogok dolgozni.*” (B. D. D. 22 éves nő, Küküllődombó)

(42) „*Nekifogtam dolgozni is, nem mint gázmérnök, hanem mint aaa, nem is tudom ez hogy jön magyarul. / – Mondhatod románul./ Inginer de proces. Úgy, mikor valamit gyártunk, annak van egy fluxusa, folyamata. Ez egy folyamat mérnök, ezt így lehet lefordítani.*” (L. T. A. 25 éves férfi, Magyarsáros)

A (41)-es megnyilatkozásban az adatközlő sok időt tölt Németországban, ott dolgozik, ezért már csak német nyelven jut eszébe egy fogalom, szó, amely a munkahelyi továbbképzéssel kapcsolatos. Mivel érzi nyelvi bizonytalanságát, és azt, hogy hallgatóként nem ismerem a szó jelentését, ezt megpróbálja elmagyarázni. A magyarázat ebben az esetben a megakadályozza a beszéd folyamatosságának megtörését. A (42)-es számmal jelölt megnyilatkozásából szépen kitűnik, hogy a beszélő haboz, nem találja a foglalkozására vonatkozó magyar megfelelőt, s ennek következtében kódváltással él. A nyelvi hiányt azzal próbálja kompenzálni, hogy megmagyarázza a szerepkör funkcióját, azt, hogy mi a feladata az adott munkakörben, hiszen nem ismeri a köznyelvi magyar megfelelójét.

4. Összegzés

Összegzésként megállapítható, hogy az Alsó-Kis-Küküllő menti kétnyelvű beszélők élőnyelvi megnyilatkozásai során viszonylag gyakran szembesülnek a román nyelvi dominancia miatt megjelenő nyelvi hiánnyal, lapszussal, bizonyos esetekben nyelvi bizonytalansággal. Amint már a dolgozat elején is említettem, a román nyelv gyakoribb használata miatt az adatközlőknek kevesebb lehetőségük jut az anyanyelvük „gyakorlására”. Mindemelllett a két nyelvi rendszer ismerete a beszélőt bizonyos esetekben elbizonytalanítja, hogy egy-egy elem vagy jelenség

melyik nyelvének a része. Ha egyértelmű is egy elem vagy jelenség nyelvi hovatartozása, az adatközlő bizonytalan lehet abban, hogy bevett formáról van-e szó vagy a másodnyelv hatására megjelenő alkalmi interferenciajelenségről (Lanstyák 2011: 62). Ebből kifolyólag az adott közlési helyzetben jelentkező hiányt egy nyelvközi kódváltás eszközével lépik át az adatközlők. A nyelvi hiányt a töltelékszavak jelzik az explicit utalások, metanyelvi megjegyzések mellett, amelyeket az adatközlők azért használnak, hogy ne szakítsák meg a beszéd folyamatosságát, időt nyerjenek velük a szókeresésre vagy konkrétan utaljanak a pillanatnyi nyelvi hiányukra, bizonytalanságukra. Az explicit utalások együttesen, többféle formában jelentek meg, és szinte egyetlen egy olyan adat sem volt, amelyben csak egy beszéd-töltelék, esetleg metanyelvi megjegyzés lenne. Ezek halmozva, egymással párokat alkotva jelentkeztek az egyes megnyilatkozásokban. A nyelvi hiány a szaknyelvi kifejezések esetében jelentkezett a legnagyobb mértékben, a közélet és a szakoktatás részleges, bizonyos területeken kizárólagos másodnyelvűsége miatt.

A bemutatott adatokban a habozás és a szóközi néma szünet is utal implicit módon a nyelvi hiány vagy lapszus megjelenésére akár egyetlen egy megnyilatkozáson belül. Azt mondhatjuk, hogy a szünet, amely némely esetben közel van ahhoz, hogy maga legyen a testet öltött redundancia, a maga információtartalmának hiányát, redundanciáját átsugározza a közvetlen megelőző és követő elemekre (Szende 1976). A hezitációs szünetek a mentális tevékenység és a beszédtevékenység megfeleléseinek egyenletlenségéből származnak mindegyik megnyilatkozásban, hiszen az adatközlők a keletkezett ürt valamilyen nem nyelvi természetű, akusztikailag észlelhető, de nyelvileg önmagában nem értelmezhető hangjelenségként töltik ki.

IRODALOM

- Benő Attila – Sófalvi Krisztina 2021. „...*hogy is neveződik?*” *A nyelvi hiány és a nyelvi bizonytalanság jelzésének módjai és formái a mezőszéki kétnyelvű beszélők megnyilatkozásaiban.* Erdélyi Múzeum 3. 65–80.
- Dömötör Adrienne 2008. *A hogy úgy mondjam diskurzusjelölő.* Magyar Nyelv 104. 427–442.
- Göncz Lajos 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban).* Osiris Kiadó – Forum Könyvkiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely, Budapest – Újvidék.
- Krepsz Valéria 2015. *Megakadásjelenségek előfordulása a beszédtempó függvényében.* = Gósy Mária (szerk.): *Diszharmonikus jelenségek a beszédben.* MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Lanstyák István 2009. *A magyar beszélt nyelv sajátosságai.* Stimul, Pozsony. http://ht.nytud.hu/download/Lanstyak_Istvan_Besznye.pdf (2016. 08. 01.)
- Lanstyák István 2011. *Nyelvi problémák a szlovákiai magyar beszélőközösségben.* Fórum Társadalomtudományi Szemle 13/2: 3–24.
- Lanstyák István 2016 *Nyelvi problémák – emberi megoldások.* Fórum Kisebbségkutató Intézet – Gramma Nyelvi Iroda, Somorja.
- Péntek János 2003. *Többletek és hiányok.* = Péntek János – Benő Attila: *Nyelvi kapcsolatok, nyelvi dominanciák az erdélyi régióban.* Kolozsvár.
- Péntek János – Benő Attila 2020. *A magyar nyelv Romániában (Erdélyben).* Erdélyi Múzeum-Egyesület – Gondolat Kiadó, Kolozsvár – Budapest.

- Preston, Dennis R. 2013. *Linguistic Insecurity Forty Years Later*. *Journal of English Linguistics*. Vol. 41. nr. 4: 304–331.
- Simigné Fenyő Sarolta 2007. *Metainformációs igék szerepe a sajtó nyelvhasználatában*. = Gecső Tamás – Sárdi Csilla (szerk.): *Nyelvelmélet-nyelvhasználat*. Kodolányi János Főiskola – Tinta Könyvkiadó, Székesfehérvár – Budapest. 280–288.
- Szende Tamás 1976. *A beszéd folyamat alaptényezői*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

MODURILE ȘI FORMELE DE EXPRIMARE A PROBLEMELOR LINGVISTICE ÎN VORBIREA
PERSOANELOR BILINGVE DIN ZONA TÂRNAVEI MICI

(Rezumat)

Articolul se bazează pe cercetarea contactelor lingvistice, în special pe analiza alternanțelor de coduri, pe deficiența lingvistică, pe incertitudinea lingvistică și pe formele și modurile de exprimare a lacunelor. În cadrul cercetării, sunt vizate prezentarea și analiza fenomenelor de redundanță și obstrucție de exprimare, care indică prezența lacunelor și a lapsusului lingvistic. De asemenea, analiza sistematizează formele lacunelor lexicale și ale lapsusului lingvistic, tipologia fenomenelor discursive în contextul lacunelor lexicale, sugerând că adesea vorbitorii indică ei înșiși prezența unei probleme de limbă prin remarci de natură metalingvistică. Datele utilizate pentru analiză provin din vorbirea localnicilor bilingvi din zona de jos a Târnavei Mici (satele Gănești, Dâmbău, Seuca, Adămuș). Persoanele în cauză sunt bilingve, având limba maghiară ca limbă maternă. Utilizând metoda interviului deschis, informatorii au fost rugați să-și povestească viața, de la naștere până în prezent.

Cuvinte-cheie: decalaj lexical, deficiență lingvistică, lacună, lapsus lingvistic, schimbare de cod, strategie de vorbire.

METHODS AND FORMS OF EXPRESSING LANGUAGE PROBLEMS IN CASE OF
BILINGUAL SPEAKERS OF THE TÂRNAVA MICĂ REGION (TRANSYLVANIA)

(Abstract)

The article analyses the manifestations of lacuna, lexical gap and language insecurity on the basis of interviews with Transylvanian, Romanian-Hungarian bilingual speakers. The research aims to present and analyse the phenomenon of redundancy and obstruction of expression, which indicate the presence of gaps and linguistic lapses. The analysis also systematizes the forms of lexical gaps, linguistic lapses. The typology of discourse phenomena in the context of lexical gaps, suggesting that speakers often indicate the presence of a language problem themselves through metalinguistic remarks. The available language data are taken from the utterances of bilingual Hungarian-speaking inhabitants of Magyarsáros/Delenii and its surroundings (the settlements along the Lower Kis-Küküllő/Târnavă Mică: Vámosgálfalva/Gănești, Szőkefalva/Seuca, Küküllődombó/Dâmbău and Ádámos/Adămuș). The linguistic data were collected using the open interview method.

Keywords: lexical gap, language insecurity, language lapse, code-switching, speech strategy.

Babeș-Bolyai Tudományegyetem
Hungarológia Doktori Iskola
Kolozsvár / Cluj-Napoca, Horea, 31
szikszai_emese@yahoo.com